

Türkiye'de Aday Belirleme Süreçlerinde PARTİ İÇİ DEMOKRASİ SORUNU VE SOMUT ÖNERİLER

Giriş

Seçime girme yeterliliğine sahip tüm siyasi partiler 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılacak seçimlerde rekabet edecek milletvekili adaylarını belirledi. Geçtiğimiz yılın Nisan ayında yürürlüğe giren yeni seçim düzenlemesi siyasi partileri ortak listelere zorladığı için aday belirleme süreci, ortak listelerin hazırlanmasına yönelik partiler arası müzakerelere paralel ilerledi. 600 sandalye için yaklaşık 18 bin kişi adaylık başvurusu yaptı. Bu süreç sonucunda sandığa giden biz seçmenler önceden hazırlanmış ve sıralanmış milletvekili listelerini oylayarak Meclis'teki temsilcilerimizi belirleyeceğiz. **Aday adaylarının belirlenmesinde ve sandıkta adayların sıralamalarına ilişkin bir tercih şansımız bulunmuyor. Bize düşen sadece önümüze konan listeleri oylamak oluyor.**

Siyasi partiler günümüzde temsili demokrasinin önemli birimleri ve demokratik istikrar ve sağlıklı temsil açısından kritik öneme sahipler. **Demokratik rejimlerde siyasi partilerin temel işlevlerini yerine getirebilmeleri ise kendi içlerinde demokratik mekanizmaları kurumsallaştırmalarıyla yakından ilişkili.** Siyasi partilerin kendi içlerindeki karar alma mekanizmaları ve yapıları, yasama-yürütme ve yargı arasındaki kuvvetler ayrılığını da etkiliyor. Bu nedenle siyasi partilerin karar alma mekanizmalarında demokratik standartları belli ölçülerde sağlamaları demokratik denge ve denetleme sisteminin işleyişle de yakından ilişkili.

Bu politika belgesinde parti içi demokrasi konusunu inceliyor ve Türkiye'de vatandaş-vekil ilişkisini kuvvetlendirme yönünde atılacak adımları ortaya koymayı amaçlıyoruz. Şüphesiz parti içi demokrasi

kavramı içerisinde, parti liderinin belirlenmesinden politika oluşturmaya ve parti finansmanına kadar pek çok unsuru barındırıyor. Bu politika belgesi, aday belirleme süreçleri ve Türkiye'de aday belirleme sürecinde demokratik mekanizmaların işletilmemesinin ortaya çıkardığı sonuçlara ve demokratik aday belirleme sürecinin sağlanmasına ilişkin atılması gereken somut adımlara odaklanıyor.

Parti İçi Demokrasi Nedir?

Günümüzde demokrasi kavramının üzerinde fikir birliği sağlanmış bir tanımı olmadığı gibi parti içi demokrasi kavramının da üzerinde anlaşılmiş genel bir tanımı bulunmuyor.¹ **En genel ve basit tanımla; parti içi demokrasiyi siyasi partilerin örgüt içi faaliyetlerinde demokratik ilkelerin uygulanması olarak tanımlayabiliriz.** Parti içi demokrasi, siyasi partilerin politika oluşturma, lider, teşkilat ve seçimlerde rekabet edecek olan adayların demokratik yöntemlerle belirlenmesi ve karar alma mekanizmalarının aşağıdan yukarıya doğru katılımcı yöntemlerle işlediği bir süreç olarak da tanımlanabilir.

Yukarıdaki tanımın içerisindeki tüm bileşenler parti içi demokratik süreçlerin kurumsallaşmasında birbirleriyle ilişkili. Örneğin, liderin parti içi demokratik yollarla seçilmediği bir siyasi partide aday belirleme sürecinin katılımcı ve demokratik yollarla sağlanması da mümkün değildir. Seçimlerde rekabet edecek aday adaylarının **belirlenmesi bir süreç olarak parti içi demokrasinin önemli bir bileşenidir.**²

Dünya örnekleri incelendiğinde siyasi partilerin

¹Parti içi demokrasi tartışmalarına ilişkin Bkz. William P. Cross ve Richard S. Katz. *The Challenges of Intra-Party Democracy*. (Oxford: Oxford University Press, 2013)

²Gideon Rahat. "What is Democratic Candidate Selection?" Cross P. William ve Richard S. Katz. *The Challenges of Intra Party Democracy* (Oxford: Oxford University Press, 2013)

aday belirleme süreçleri farklılık göstermektedir.³ Bu durum, siyasi partilere ilişkin yasal mevzuattaki farklılıklardan o ülkedeki siyasi kültür ve sosyo-ekonomik yapıya, rekabet eden parti sayısından seçim sisteminin mekaniğine kadar birçok nedenle ortaya çıkmaktadır.⁴ Bazı ülkelerdeki partiler seçimlerde rekabet edecek adayları tüm seçmenlerin katıldığı ön seçimlerle belirlerken (Amerika Birleşik Devletleri) diğerleri parti üyelerinin katıldığı ön seçimlerde aday belirlemektedir. Bazı ülkelerde ise üyelerin belirlediği delegeler aday adaylarını belirlerken bazı örneklerde merkez parti örgütü ve/veya siyasi parti lideri aday belirlemede belirleyici olmaktadır.⁵

Parti içi demokrasi bağlamında aday belirleme sürecine ilişkin iki temel soru ön plana çıkmaktadır:

- 1 Aday adayı seçilmek için herhangi bir kısıtlama var mı?
- 2 Adayların belirlenmesinde kim(ler) ya da hangi parti içi unsurlar belirleyici?

Birinci soruya ilişkin olarak tüm vatandaşlar herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın aday adayı olabilir ya da aday adayı olma kriterleri siyasi parti üyeliği, finansal güç ve benzeri bir takım gerekliliklerle kısıtlanabilmektedir. İkinci soruya ilişkin olarak ise aday adayı olarak başvuran kişilerin kim tarafından aday olarak belirlendiğine ilişkindir. Burada da adaylar tüm seçmenlerin ya da parti üyelerinin katıldığı ön seçimlerle belirlenebilir. Seçimle ya da seçimsiz oluşmuş bir parti içi birim de adayları belirleyebilir. **Aday adayı seçilmek için herhangi bir kısıtlamanın olmadığı ve adayların tüm seçmenlerin katılabildiği ön seçimle belirlendiği aday belirleme yöntemi en kapsayıcı (demokratik) yöntem iken aday adaylığının çeşitli kısıtlamalara tabi olduğu ve adayların siyasi parti liderleri tarafından**

merkezi şekilde belirlendiği yöntem dışlayıcı (ototiter) olarak nitelendirilebilir.

Kapsayıcılık bir süreç olarak demokrasinin önemli bir bileşeni iken temsiliyet de demokratik sürecin önemli bir sonucudur.⁶ Bu iki unsur aday belirleme sürecinde çelişki içerisinde de olabilmektedir. Çok kapsayıcı bir aday belirleme süreci her zaman toplumun farklı kesimlerinin aday olarak temsiliyetini sağlayabilir.⁷ Benzer şekilde parti içi demokrasi ile parti disiplini ve bütünlüğü de çelişki içerisinde olabilmektedir.⁸ Parti içi demokrasi, siyasi parti liderleri ya da siyasi elitlerin rolünü pekiştirmek yönünde araçsal hale de getirilebilir. **Bu nedenle aday belirleme süreçlerinde parti içi demokrasiyi işletmek ancak ülkedeki siyasi kültür, parti üyeliğinin yapısı, parti örgütü-lider ilişkisi, parti finansmanı, seçim sistemi, hükümet sistemi, kayırmacılık ilişkilerinin siyasette yaygınlığı gibi faktörler dikkate alınarak yapılacak reformlarla mümkündür.** Bununla beraber toplumdaki dezavantajlı grupların temsiliyetini sağlayacak önlemler de aday belirleme süreçlerini demokratikleştirilmesi için üzerinde durulması gereken önemli bir unsurdur.

Partiler Demokratik Yapıda Olmadıklarında Demokrasi Nasıl Etkileniyor?

Temsili demokrasilerde siyasi partilerin yaşamsal işlevlerinden bir tanesi toplumdaki farklı çıkarları gruplandırmak ve bu çıkarları etkin temsil edecek adayları ortaya çıkararak vatandaşlar ve siyaset arasında etkin temsiliyete dayalı bir bağ kurmaktır. Bu işlevi yerine getirmek için siyasi partilerin kendi işle-

³ Gideon Rahat. "Which Candidate Selection Method is the Most Democratic?", *Government and Opposition* Cilt: 44, Sayı: 1 (2009).

⁴ Paul Pennings ve Reuven Y. Hazan. "Democratizing Candidate Selection: Causes and Consequences", *Party Politics*. Sayı: 7, Cilt: 3 (2001).

⁵ Reuven Y. Hazan ve Gideon Rahat. *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and their Consequences*. (Oxford: Oxford University Press, 2013).

⁶ Gideon Rahat. "Which Candidate Selection Method is the Most Democratic?", *Government and Opposition* Cilt: 44, Sayı: 1 (2009).

⁷ Reuven Y. Hazan ve Gideon Rahat. *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and their Consequences*. (Oxford: Oxford University Press, 2013).

⁸ Paul Pennings ve Reuven Y. Hazan. "Democratizing Candidate Selection: Causes and Consequences", *Party Politics*. Sayı: 7, Cilt: 3 (2001).

rinde demokratik mekanizmaları işletmeleri büyük önem taşımaktadır. Peki partiler demokratik yapıda olmadıklarında demokrasi nasıl etkileniyor?

Parti içi demokrasinin işletilmediği aday belirleme süreçleri birçok yönden demokrasinin işleyişine zarar veriyor. **Temsili demokrasiler için vazgeçilmez kurumlar olan siyasi partiler kendi içlerinde demokratik mekanizmaları işletmediklerinde vatandaşlar ve siyasi partiler, vatandaşlar ve onları 'temsil' edecek olan vekiller arasında bağ zayıflıyor. Milletvekilleri, sadece kendi siyasi partilerine hesap veren ve onları Meclis'e oylarıyla gönderen vatandaşların ihtiyaç ve taleplerini Meclis'e taşımayan bir performans sergiliyorlar.** Ortaya temsil ilişkisini son derece zedeleyen ve vatandaşlar olarak bizim talep ve ihtiyaçlarımızın Meclis'e ve politika yapım süreçlerine etkin yansımadağı bir sistem ortaya çıkmış oluyor.

Parti içi demokrasinin kurumsallaşmadığı partiler kendi içlerinde otoriter yapılar olarak faaliyet göstermeye başlıyor. Partinin merkez örgütü yerel örgütler üzerinde belirleyici etkide bulunmuş oluyor. Aşırı merkezleşen siyasi partiler, yereldeki seçmenlerin ihtiyaç ve taleplerine cevap verilemesine neden olarak vatandaşlar ve siyasi partiler arasındaki mesafeyi de arttırıyor. Bu nedenle siyasi partiler vatandaşlar nezdinde en az güven duyulan kurumlar arasında yer alıyorlar.

KONDA ile işbirliği içerisinde hazırladığımız Türkiye'de Demokrasi Talebi Raporunun sonuçları da siyasi partilerin toplumun çoğu tarafından güvenilmeyen kurumlar olduğunu ortaya koyuyor.

Özellikle parti liderlerinin aday belirleme süreçlerinde **hakim pozisyonda olması liderin tüm parti örgütü üzerindeki kontrol ve etkisini son derece arttırıyor. Bunun sonucunda siyasi partilerin kendi içlerinde işlerlik kazanması gereken hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri ortadan kalkmış oluyor.** Aşırı merkezleşmiş disiplinli siyasi partiler sonucu yasamay oluşturan parti gruplarının etkin kanun yapma ve yürütmeyi denetleme kapasiteleri de son derece zayıflıyor.

Parti içi demokratik mekanizmalarla beraber toplumdaki dezavantajlı grupların Meclis'te temsilini sağlamaya yönelik önlemler de alınmadığında yukarıda işaret etmeye çalıştığımız temsil sorunu daha da derinleşiyor ve siyaset toplumun değışen

talep ve ihtiyaçlarına cevap veremez hale geliyor. Örneğin kadınların ve gençlerin siyasete katılımının son derece kısıtlı olmasında parti içi demokratik mekanizmalar ve aday belirlemede dezavantajlı grupların temsiliyetini arttıracak önlemlerin alınmamış olması oldukça belirleyici nitelikte. Bunun sonucunda demokrasi bir siyasi rejim olarak istikrarlı işleyemiyor.

Türkiye'de Siyasi Partiler Adaylarını Hangi Yöntemlerle Belirliyor?

Mevcut Siyasi Partiler Kanunu aday belirleme yöntemini siyasi partilere bırakmış durumda. **1960-1986 arası dönemde ise mevcut mevzuat siyasi partilerin önseçim yöntemiyle aday belirlemesini zorunlu kılıyordu. 1986 yılında yapılan düzenleme bu zorunluluğu ortadan kaldırarak bu alanda siyasi partileri 'özgür' bıraktı.** Günümüzde siyasi partiler üç temel yolla milletvekilli adaylarını belirliyorlar:

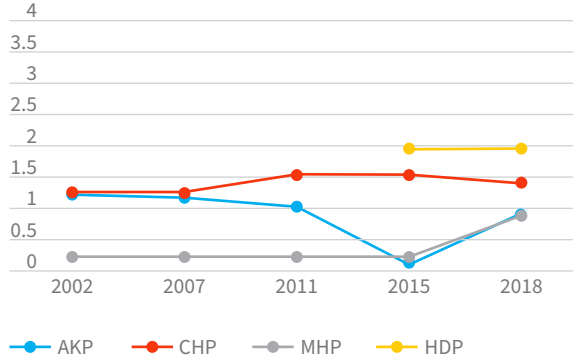
- 1 Merkez yoklaması
- 2 Teşkilat yoklaması
- 3 Ön seçim

Bazı siyasi partiler ise bu yöntemlerden bazılarını karma şekilde kullanarak adaylarını belirliyorlar. 14 Mayıs seçimleri için de milletvekilli adayları belirlenirken mevcut siyasi partilerin farklı yöntemler kullandıklarını gördük. Bazıları sınırlı şekilde önseçim yöntemini uygularken diğerleri teşkilatların eğilimleri üzerinden merkezi bir komisyon tarafından aday adaylarını belirliyor. Bu aday belirleme yöntemlerinin hiç biri parti içi demokrasiyi sağlayamıyor. Demokrasinin Çeşitleri (*Varieties of Democracy*) endeksinin partilerin aday belirleme yöntemlerini ölçümediği veri seti de Türkiye'de aday belirlemenin parti içi demokrasi standartlarını sağlamaktan çok uzak olduğunu somut şekilde ortaya koyuyor. (Grafik 1) **Türkiye'deki tüm siyasi partilerin aday belirleme süreçlerine, merkez teşkilatı ve örgüt üzerindeki kuvveti parti içi demokrasi ile bağdaşmayacak ölçüde fazla olan parti liderleri hakim durumda.**

Dolayısıyla Türkiye'de aday belirleme süreci vatandaşların etkin temsili ve vekil-vatandaş ilişkisinin

deki hesap verebilirliği sağlamaktan oldukça uzak.

Grafik 1. Türkiye’de siyasi partilerin aday belirleme yöntemleri

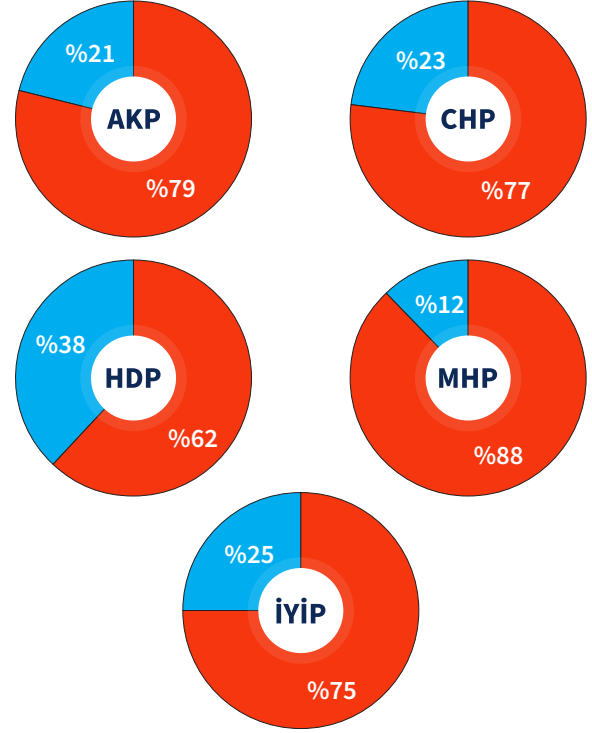
Kaynak: V-Dem, V-Party Dataset

Grafikte 4 seviyesi aday belirlemede tüm seçmenlerin belirleyici olduğu demokratik seviyeyi gösterirken 0 seviyesi aday belirlemenin tamamıyla parti liderinin belirleyici olduğu seviyeyi göstermektedir.

Kadınlar İlk Sıralarda Yer Alamıyor, Gençler Meclis’e Giremiyor

Bununla birlikte aday adayı olmak için adayların siyasi partilere yüksek miktarda bağış yapmaları gerekiyor. Adaylıkları kesinleştğinde ise adayların harcamaları gereken miktar daha da astronomik hale geliyor. Aday adaylığının bu yüksek maliyeti de adaylar arası adil rekabeti ve adaylık şansını oldukça kısıtlayan bir unsur. **Aday belirleme sürecinin çok merkezi ve siyasi parti liderlerinin tekelinde oluşu, toplumdaki dezavantajlı grupların aday olma şansını da büyük ölçüde ortadan kaldırıyor ve temsil sorununu daha da derinleştiriyor.** Örneğin, ülkemizde 2018 yılında yapılan genel seçimlerde partilerin kadın vekil aday oranı en fazla yüzde 38’di. (Grafik 2)

Grafik 2. 2018 Genel Seçimlerinde Siyasi Partilerin Gösterdiği Kadın Aday Oranları (%)

● Kadın ● Erkek

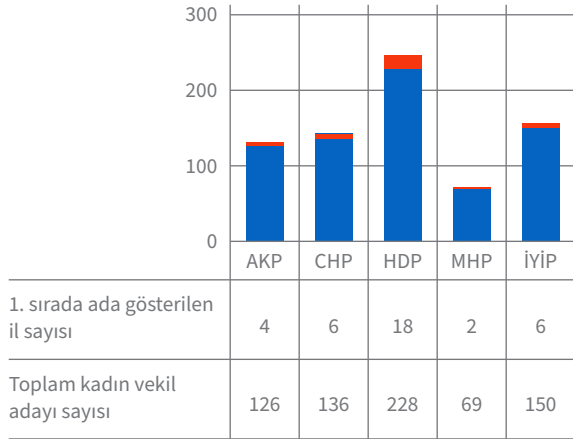
Kaynak: <https://www.evrensel.net/haber/353075/milletvekili-aday-listelerinde-kadin-dagilimi-en-cok-aday-hdpde>

Kadın vekil adaylarının parti listelerindeki sıralamaları incelendiğinde ise kadınların temsili ve siyasete katılımı yönünden daha vahim bir tablo ortaya çıkıyor. (Grafik 3). Geçtiğimiz genel seçimlerde gösterilen kadın adayların büyük çoğunluğu listelerde 1. sırada yer almadı.

14 Mayıs’ta yapılacak olan seçimlerde milletvekili aday listeleri incelendiğinde yine kadın aday oranındaki düşüklük dikkat çekici nitelikte. AK Parti, CHP ve MHP tarafından aday gösterilen toplam 1,782 kişiden sadece 359’u kadın adaylardan oluşuyor. Kadın adayların yarısından azı aday listelerinde ilk üç sıra içerisinde yer alabildi.⁹

⁹ <https://gazeteoksijen.com/turkiye/81-ilde-aday-gosterilen-milletvekillerinin-yuzde-20si-kadin-175264>

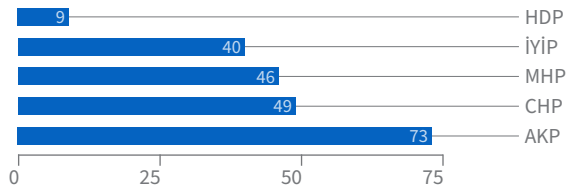
Grafik 3. 2018 Genel Seçimlerinde 1. Sıradan Aday Gösterilen Kadın Aday Sayıları

Kaynak: <https://www.evrensel.net/haber/353075/milletvekili-aday-listelerinde-kadin-dagilimi-en-cok-aday-hdpde>

Benzer şekilde 18- 29 yaş arasındaki genç vekil aday oranı geçtiğimiz seçimlerde diğer yaş gruplarına göre oldukça düşük seviyede kaldı. (Grafik 4). Her ne kadar seçilme yaşı 18'e düşürüldüyse de 2018 seçimlerinde gençlere büyük ölçüde adaylık şansı tanınmadı ve gösterilen genç adayların çoğunluğu Meclis'e giremedi.

Grafik 4. 2018 Genel Seçimlerinde 18-29 Yaş Aralığındaki Aday Sayıları

Kaynak: <https://tr.euronews.com/2018/06/08/en-genc-adaylarin-partilere-gore-dagilimi>

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Siyasi Partiler ve Kuvvetler Ayrılığı

Siyasi partilerin örgütsel yapıları ve parti içi demokrasinin kurumsallaşma seviyesi, hükümet sistemlerinin demokratik istikrar üreterek işleyebilmeleri açısından da yaşamsal öneme sahip. Parlamenter sistemde de Türkiye'deki siyasi partilerin özellikle aday belirleme süreçlerinde parti içi demokratik mekanizmaları kurumsallaştırmamaları, siyasi partilerdeki 'lider sultanı' pekiştirici olmuş ve liderlerin partilerine karşı hesap verebilirliklerini ortadan kaldırmıştır. **Hesap verebilirlik seviyesindeki bu azalış, liderlerin karıştıkları yolsuzluklar ya da iktidarda buldukları dönemde ortaya koydukları yanlış politikaların sonucunda siyasi parti içerisinde etkin şekilde tepki görmeleri önünde önemli bir engel olmuştur.** Bu durum Türkiye'de siyasetçilere ve siyasi partilere güveni son derece olumsuz etkilemiştir. Bu süreç sonucunda siyaset, ne olursa olsun siyasi parti liderliğinin devam edeceği garanti olan liderler arası bir rekabete dönüşmüştür. Türkiye'de siyasi partilerin demokratik yollarla lider değiştirememesi, siyasi parti bölünmelerinin çok partili siyasi hayatın temel dinamiklerinden birisi haline gelmesine de neden olmuştur.

Yasama ve yürütme erkleri arasında sert kuvvetler ayrılığını gerekli kılan demokratik başkanlık sistemlerinde siyasi parti örgütlerindeki parti içi demokrasi seviyesi daha da yaşamsal olmaktadır. 2018 yılından günümüze yeni sistemin kuvvetler ayrılığı ilkesini neredeyse tamamen ortadan kaldırarak bir hiper-başkanlık sistemine dönüşmesinde anayasal yetkiler kadar Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılmayan değişiklikler de belirleyici olmuştur. Özellikle yürütme erkinin başı olan Cumhurbaşkanının siyasi partisiyle devam eden liderlik ilişkisi ve aşırı disiplini; parti içi demokratik mekanizmaların işler olmadığı parti örgütü, yürütmenin, yasama ve dolaylı yoldan yargı erki üzerindeki etkisini kuvvetler ayrılığını ortadan kaldıracak kadar arttırmıştır.

Sonuç

Demokratik rejimlerin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin kendi içlerinde demokratik mekanizmaları işler kılması, demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için yaşamsal öneme sahip. Türkiye’de denge ve denetleme sisteminde yaşanan sorunların temelinde yatan nedenlerden birisi otoriter yapıdaki siyasi parti örgütleri. Yeni sisteme geçişle beraber denge ve denetleme sisteminin neredeyse ortadan kalkmasına neden olan temel unsur da yeni sisteme geçerken siyasi partilerde parti içi demokratik mekanizmaları kurgulayan parti reformunun yapılmamış olmasıdır.

Gündemde yoğun şekilde tartışılan aday belirleme süreçleri ve ortak liste pazarlıklarının ötesinde Türkiye’de parti içi demokrasiyi kurgulayacak reformlar üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde temsil eden ve edilen ilişkisi kuvvetlendirilebilir ve siyasi partiler toplumun taleplerine daha etkin cevap verebilen yapılar haline gelebilirler. Denge ve Denetleme Ağı olarak gerek denge ve denetleme sisteminin kurumsallaştığı bir başkanlık sistemi gerekse parlamenter sistemde, parti içi demokrasinin sağlanmasına yönelik somut önerilerimizin başlıcalarını aşağıda maddeler halinde sunuyoruz:

Somut Öneriler

Türkiye’de aday belirleme süreçlerinde parti içi demokratik mekanizmaları kurgulamak çok boyutlu bir bakışı gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda parti üyeliği, parti finansmanı ve siyasi partilerde liderlerin belirlenmesine ilişkin reformların da aday belirleme süreçleri ile beraber düşünülmesi gerekmektedir.

Parti finansmanı ve aktif parti üyeliğinin sağlanmasına yönelik başlıca somut öneriler

- Siyasi partilerin finansmanı mevcut yasada oldukça sade, şeffaflık ve hesap verebilirlikten uzak şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle siyasi partilerin finansmanı konusu Batı demokrasilerinde olduğu gibi daha detaylı şekilde düzenlenmelidir:

- Siyasi partilerin tüm gelir gider ve harcamalarını kamuoyuyla belli standartlarda düzenli olarak paylaşmaları;
- Sağlanan finansmanın kullanımında yerel parti örgütlerinin etkinliğinin artırılması ve harcamalarda merkezi parti örgütünü dengeleyecek mekanizmaların kurulması;
- Sağlanan finansal kaynağın nereye harcandığının etkin denetimini sağlayacak mekanizmaların ortaya konması gerekmektedir.
- Türkiye’de aday belirleme süreçlerinin demokratikleşmesi siyasi parti üyeliğinin yeniden ele alınmasıyla mümkündür.
 - Aktif siyasi parti üyeliğini sağlamak için siyasi partilerin finansmanının zorunlu bir kısmının parti üyelerinden gelmesi kuralı getirilebilir ve bu üyeler etkin üye olarak parti içi aday belirleme gibi faaliyetlere katılım hakkı kazanabilir.
 - Toplu üye kaydı istisnai bir uygulama olmalı, belli bir süre aidat ödemeyen üyelerin parti üyelikleri, parti içi seçim faaliyetlerine katılımın mümkün olmadığı farklı bir üyelik statüsüne düşürülmelidir.

Siyasi partilerdeki kişiselleşmenin önüne geçilmesi ve aday belirlemede uygulanabilecek yöntemlere ilişkin somut öneriler

- Siyasi partilerde liderin örgüt üzerindeki gücünü azaltılması için parti finansmanına ek olarak aşağıdaki öneriler hayata geçirilebilir:
 - Siyasi partilerdeki delege sistemi yeniden düzenlenmelidir. Özellikle en alttan ilçe kongrelerine katılacak delegelerin belirlenmesi, o ilçe örgütünün üyelerinin katılımıyla belirlenecek olan ilçe yönetimleri ve üst kurul yöneticileri, siyasi partilerdeki lider sultasını kırarak bir uygulama olarak düşünülmelidir.
 - Aday belirleme süreçlerinde parti içi demokratik mekanizmalar için gerekli görülen çerçeveye Siyasi Partiler Kanunu’na somut şekilde dahil edilmelidir.

- Dünyada farklı hükümet sistemlerinde uygulanan ön seçim yöntemleri ve Türkiye'nin bu konudaki birikimi dikkate alındığında aday belirlemede karma bir yöntem benimsenebilir. Siyasi partilerin kendi iç bütünselliğini ve istikrarlarını korumak ve aynı zamanda seçmen-temsili ilişkisini kuvvetlendirmek için adayların %30'u parti tarafından belirlenebileceği gibi %70'i ön seçim yoluyla belirlenebilir.
- Siyasi partilerin yapacakları ön seçimlerin adil ve özgür koşullarda yapılmasını denetleyecek tarafsız birimlerin bulunması gerekmektedir.
 - Dezavantajlı grupların seçme ve seçilme haklarının güvenceye alınması sağlanmalıdır. Aday belirlemede cinsiyet kotası ve fermuar sistemi siyasette kadın temsiliyi arttıracak bir uygulama olarak düşünülmelidir. Benzer kotalar gençler ve diğer dezavantajlı gruplar için de düşünülmelidir.
- Siyasi partilerin bu kurallara uymadığı durumlarda Hazine yardımının kesilmesi gibi yaptırımlar getirilmelidir.

DENGEVE
DENETLEMEAđI

dengedenetleme.org

dengevedenetlemeagi@birarada.org

[dengevedenetlemeagi](https://www.instagram.com/dengevedenetlemeagi)

[DengeDenetleme](https://www.facebook.com/DengeDenetleme)

[DengeDenetleme](https://www.twitter.com/DengeDenetleme)